

Sevres (Sevr) Antlaşması (10 Ağustos 1920)

I.Dünya Savaşı'nın sonunda savaşın mağlupları olan Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan ile çeşitli antlaşmalar imzalayan müttefikler Osmanlı Devleti ile de 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamışlar ve I.Dünya Savaşı'na son vermişlerdir.

I.Dünya Savaşı sonunda toplanan Paris Konferansı'nda Türkiye hakkında ABD Başkanı Woodrow Wilson, 'savaş sonunda Türkiye'nin haritadan silineceğini' iddia ederken, Clemenceau'ya göre, 'Türkler uygarlık dışı bir toplum', Lord Curzon'a göre, 'Türkler bir veba çıbanı', ABD Dış İlişkiler Bakanı Cabot Lodge'ya göre de 'Türkiye uygarlığın başına bela' idi. Müttefiklere göre 'Türkiye Avrupa'dan çıkarılmalı, Ermenistan kurulmalı, Araplar Osmanlı'dan kurtarılmalıdır'.

Türkiye üzerinde bu planlarda hemfikir olan müttefikler konu Türkiye'yi paylaşmak olunca toprakların paylaşımı konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir.

Sevr'in temeli ilk olarak 18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda atılmıştır. 28 Haziran 1919 tarihinde Almanya tehdidi halledilince ve müttefikler Avusturya, Macaristan, Bulgaristan ile de savaşı bitiren antlaşmaları da imzalayınca artık 'doğu meselesi' yani Türkiye ile ilgilenmenin zamanı gelmiştir. Bu ilginin gecikmesinin ilk sebebi Almanya, ikincisi Osmanlı Devleti'nin parçalanmasının zorluğu, üçüncüsü de 'Hasta Adam'ın mal varlığının paylaşılmasında ortaya çıkacak olan anlaşmazlıklar olmuştur. Bu sebeplerden dolayıdır ki müttefikler Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasını geciktirmişlerdir.

Mark Sykes'in imzalamış olduğu Sykes-Picot Antlaşması, Sevr Antlaşması için bir başlangıç kabul edilmektedir.

Sevr Antlaşması genel olarak I.Dünya Savaşı'nın bir sonucu olmakla beraber Mondros Mütarekesi sonrasında ortaya çıkan sürecin bir parçasıdır. İtilaf Devletleri ile imzalanan Mondros Mütarekesi sonucunda, Osmanlı Devleti'ne siyasi, askeri ve ekonomik açıdan sınırlamalar getirilmiş ve ülke işgallere açık bir hale getirilmiştir. Diğer yandan Mütarekenin 7. maddesine istinaden başlayan işgallerin devam ettiği günlerde toplanan Paris Barış Konferansı'da Sevr'e giden süreçte önemli bir kilometre taşıdır. Çünkü İtilaf Devletleri'nin yanı sıra, Osmanlı Devleti'nden ayrılan ve ayrılmayı tasarlayan unsurlar da konferansa katılmıştır ve Osmanlı Devleti'nin paylaşılması konusunda tartışmalar yaşanmış, ileriye dönük kararlar burada alınmıştır.

11 Mayıs 1920'de Sevr Antlaşması'nın ana hatları, düşüncelerine başvurulmak üzere devlet adamlarına ve askeri personele dağıtılmıştır. Amiral Sydney Fremantle taslağı okuduktan sonra barış koşullarının çok ağır olduğunu, Türklerin bu barışı imzalamayacaklarını, eğer imzalayacak bir Türk hükümeti çıkarsa bunun halkın güvenini kazanmamış zayıf bir hükümet olacağını ve bu koşulların uygulanmasının da çok zor olacağını ifade etmiştir. Fremantle'ye göre, bu koşulların yerine getirilmesi isteniyorsa derhal tedbirler alınmalıydı. Hatta Türklerle yeni bir savaşa bile girilebileceğinden bu durumu da göz önüne almak gerekiyordu.

Antlaşma metni Paris, Londra ve San Remo konferanslarından sonra artık iyice oluşmuştur. Nitekim 433 maddelik metin 31 Mayıs'ta İstanbul'a ulaşmış ve Türklere 26 Haziran'a kadar cevap süresi verilmiştir. Metni incelemeye başlayan kabine, kabul edilemez şartları gören ve antlaşmanın sorumluluğunu üzerine almak istemeyenlerin tepkileriyle karşılaşmıştır. Hatta üç bakan bunu imzalamaktansa görevlerinden ayrılmayı tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

Antlaşmanın sorumluluğunu üzerine almak istemeyen sadrazam, İçişleri Bakanı Reşid Bey'i Paris'te bırakarak İstanbul'a geri dönmüştür. Paris'te kalan Reşid Bey'in ise İstanbul'a gönderdiği telgraf büyük bir gerilime sebep olmuştur. Telgrafa göre, müttefikler antlaşma taslağının Türkler tarafından kabul edilmemesi halinde İstanbul'a Yunan birliklerinin çıkarılacağı ve idarenin de Yunanlılara verileceği bildirilmiştir. Aslında müttefikler böyle bir karar almamışlardı, bu tamamen bir blöften başka bir şey değildi ve Reşid Bey'in kulağına ulaştırılmıştı. Bu durum Meclis-i Mebusan'ın kararını hızlandırmıştır. Damad Ferit 22 Temmuz akşamı İngiliz Yüksek Komiseri De Robeck'e antlaşmayı imzalamak üzere ayandan Hadi Paşa ve Rıza Tevfik ile Bern Elçisi Reşad Halis Bey'in görevlendirildiklerini bildirmiştir. 11 Mayıs 1920 tarihinde Sevr Muahedesi Babıâli temsilcilerine tebliğ edildikten sonra çok az bir değişiklik ile Batılı devletler ve İstanbul'daki Osmanlı Hükümeti'nin temsilcileriyle Versailles'in Sèvres Porselen Fabrikası Konferans Salonu'nda 10 Ağustos 1920 tarihinde öğleden sonra saat 16.00'da antlaşma imzalanmış ve yüzyıllardan beri paylaşılamayan Osmanlı Devleti kâğıt üzerinde de olsa paylaşılmıştır.

Sevr Antlaşması'nı imzalayan heyet (Soldan Sağa: Rıza Tevfik, Damad Ferid Paşa, Hâdi Paşa ve Reşid Hâlis)

Sevr Antlaşması 433 maddelik ve 150 büyük sayfalık bir vesikadır. Ekler, haritalar ve diğer belgeler bunun dışındadır.

Bu antlaşma ile Orta Doğu haritası adeta yeniden çizilerek paylaşılmaktaydı. Antlaşmanın maddeleri oldukça ağırdır ve Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak için hazırlanmıştır.

İstanbul ve civarından oluşan küçük bir bölge ile Orta Anadolu'nun küçük bir kısmı Kastamonu kıyılarına kadar Türklere bırakılıyordu. Rumeli ve Boğazlar İtilâf Devletleri'nin işgaline bırakılmakla birlikte Boğazların trafiğe açık olması ve karma bir komisyon tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır. Doğu Anadolu'da ise Kürdistan ve Ermenistan devleti kuruluyordu. Bu devletlerin sınırlarını ABD çizecek ve Ermenistan 20 yıl ABD mandası altında bulunacaktı. Arabistan Osmanlı Devleti'nden ayrılacak ve müttefiklerin isteklerine terk edilecekti. Müttefikler tarafından daha önce işgal edilen yerler, Fransa, İtalya ve İngiltere'de kalıyordu. Azınlıklar, Osmanlı Devleti'nde eşit haklara sahip olacak ve Meclis'de temsil edileceklerdi. Kapitülasyonlar yürürlükte kalıyordu. Devletin askerî ve maddî işleri kontrol altına alınıyordu. Sadece iç güvenliği sağlamak üzere 50.000 kişilik askeri güç dışında silahlı kuvveti olmayacaktı. Liman ve demir yolları uluslararası bir komisyona bırakılıyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti savaş tazminatı ödeyecekti. Kendi

aralarında paylaşmadıklarından İstanbul Osmanlı Devleti'nde kalacaktı. İzmir'in yönetimi Yunanlılara bırakılmıştır. Bunlara ek olarak da savaşa girmiş ve idarî kademelerde bulunmuş Türk vatandaşları savaş suçlusu olarak yargılanacaktı.

Sultan Vahideddin'in başkanlığında 22 Temmuz 1920'de toplanan Şûra-yı Saltanat "*zayıf bir mevcudiyeti, mahva tercih*" ederek Sevr Antlaşması'nın onaylanmasına karar vermiştir.

Antlaşmanın maddelerine bakıldığında çok ağır şartları ihtiva ettiği görülmektedir. Bir anlamda bu topraklarda bir devleti ve milleti ortadan kaldırmaktaydı. Türklere bırakılan çok küçük bir bölgenin antlaşma şartlarına göre uzun süre yaşayabileceği mümkün görünmemektedir. Bu antlaşmaya göre Türkler zaten asimile olup yok olup gidecektir.

Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin Sınırları

Bu doğrultuda Müttefikler tarafından, Sevr'i TBMM'ne kabul ettirmek ve Türk Milli Mücadele'sini çökertmek amacıyla, bir taraftan Yunan taarruzu diğer taraftan iç isyanlar yurdun doğu bölgesinde desteklenmiştir. Batıdan ve doğudan iki ateş arasında kalacak olan Ankara Hükümeti'nin böylece anlaşmayı kabul etmek zorunda kalacağı düşünülmüştür. 1920 yılında ortaya çıkan ve 1921 yılında da iyice artan Koçgiri İsyanı bu amacın bir parçası olarak desteklenmiştir.

Nitekim Lloyd George Osmanlı Devleti'nin Sevr'i imzalamaya karar verdiği zaman "*Turkey is no more*" yani "*Türkiye artık yoktur*" diyerek memnuniyetini göstermiştir. Ancak Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması ile Büyük Zafer'den sonra Lloyd George'un siyasî yaşamı sona ermiştir. Yani "*Lloyd George is no more*". Artık Lloyd George yoktur!.

Sevr'in Osmanlı Devleti tarafından imzalanması üzerine, Kazım Karabekir Paşa, Meclis Başkanlığı'na 16 Ağustos 1920 tarihli gönderdiği bir telgrafta Sevr'i imzalayanların "*vatan haini*" ilan edilmesini teklif etmiştir. Bu öneri mecliste görüşülerek 19 Ağustos 1920 tarihinde kabul edilmiş ve anlaşmaya imza atan Hadi Paşa, Rıza Tevfik Bey, Reşat Halis ve kırk iki kişinin daha vatan haini olduğu ilan edilmiştir.

Sevr'in Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi üzerine TBMM'nde yapılan görüşmelerde de milletvekili Tunalı Hilmi Bey (Bolu), Padişahı, Sevr Antlaşması'na boyun eğdiği için "*taçlı hain*" olarak nitelemektedir.

Sevr'i imzalayan devletlerin 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması'nı imzalayıp onaylamalarıyla Sevr Antlaşması yok sayılmıştır. Çünkü Lozan Antlaşması, Sevr'i tanımıyor ve Sevr'deki hükümleri tamamen değiştiriyordu. Lozan'ı imzalamakla Sevr'i imzalayan aynı devletler, Sevr'in milletlerarası alanda artık mevcut olmadığını da kabul etmiş oluyorlardı.

Ayrıca, daha Sevr imzalanmadan önce Ankara Hükümeti 16 Mart'tan itibaren İstanbul tarafından imzalanan bütün antlaşmaları hükümsüz sayacağını dünyaya ilan etmiştir. Sevr ise TBMM tarafından onaylanmadığı için akdedilmiş kategorisine bile giremeyip bir tasarıdan ibaret kalmıştır.

Netice olarak diyebiliriz ki, 433 maddeden oluşan Sevr Antlaşması Türkleri Anadolu ve Avrupa coğrafyasından tamamen çıkarmayı amaçlayan bir antlaşma idi. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'e göre Sevr, Türkler için yüzyıllardan beri hazırlanmış büyük bir suikasttı.

"Ölü doğmuş antlaşma", "onaylanmayan antlaşma" gibi ifadelerle nitelendirilen Sevr Antlaşması Lozan Antlaşması ile hükmünü kaybetmiştir ve TBMM tarafından da onaylanmadığı için bir tasarıdan ibaret kalmıştır.

Şayan ULUSAN

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz, (1984), "The Late Otoman Empire", **The Great Powers and the End of the Otoman Empire**, (ed.: Marian Kent), London, George Allen-Unwin Ltd.

Akşin, Sina, (2010), **İç Savaş ve Sevr'de Ölüm**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Akyüz, Yahya, (1988), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)**, TTK., Ankara.

Alpaslan, Teoman, (2008), **Sevr ve Lozan'ın Ortak Hükümleri, Musul ve Kerkük Elden Nasıl Çıktı?**, Kum Saati Yayınları, İstanbul.

Altuğ, Yılmaz, (1970), "Onaylanmayan Andlaşmalar 'Sevr'", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, s.32, Mayıs.

Anderson, Matthew Smith, (2010), **Doğu Sorunu 1774-1923, Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul, 2.baskı, (çev: İdil eser).

Armaoğlu, Fahir, (1975), **Siyasi Tarih (1789-1960)**, Ankara.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası (1919-1923), (1981), c.1, Ankara.

Bayur, Yusuf Hikmet, (1992), **Türk Devleti'nin Dış Siyaseti**, İstanbul.

Çulcu, Murat, (2009), **Zito Venizelos!... Sevr'den İzmir'e**, E yayınları, İstanbul.

Erim, Nihat, (1953), **Devletler Arası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, c.1 (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları), Ankara.

Ertan, Temuçin Faik, (2016), "Sevr ve Lozan Antlaşmaları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi**, sayı. 58, Bahar.

İnan, Afet, (1962), **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara.

Kent, Marian, (1984), "Great Britain and the End of the Otoman Empire", **The Great Powers and the End of the Otoman Empire**, (edited: Marian Kent), George Allen-Unwin Ltd., London.

Kılıçoğlu, Cemil, (2006), **Osmanlı'da Son Paşalar**, İstanbul, Kum Saati yayınları.

Kocatürk, Utkan, (2005), **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi yayınları.

Koçu, Reşat Ekrem, (1934), **Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar (1300-1920) ve Lozan Muahedesi**, İstanbul.

Koloğlu, Orhan, (2008), **Mondros'tan Mudanya'ya Osmanlı'da Son Tartışmalar**, İstanbul, Doğan Kitapçılık.

Kurat, Yuluğ Tekin, (yyy.), "Türkiye Topraklarının Paylaşılması Hazırlıkları-Sevr", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, X/59.

Kurat, Yuluğ Tekin, (1986), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, Ankara.

Küçük, Cevdet, (2009), "Sevr Antlaşması", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.37.

Melek, Kemal, (1985), **Doğu Sorunu ve Milli Mücadelenin Dış Politikası**, Der yayınları, İstanbul.

Olçay, Osman, (1980), **Sevr's Antlaşmasına Doğru**, Ankara.

Öcal, Enver Emre, (2010), **Kazım Karabekir'in Eserlerinde Doğu Sorunu**, İstanbul.

Öner, A. Pehlivanoğlu, (2005), **Sevr, Lozan Antlaşmaları ve Avrupa Birliği**, Kastaş Yayınevi, İstanbul.

Özüçetin, Yaşar - Ataş, Nermin, (2015), "Meclis Celse Zabıtlarında Sevr Muahedesine Karşı Tepki ve Yorumlar", **Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.1, sayı.2.

Öztürk, İbrahim Sadi, (2007), **Sevr Antlaşması, Tam Metin, 433 Madde**, Ankara, 2. baskı, Fark yayınları.

Rıza Tevfik, (1993), **Biraz da Ben Konuşayım**, İstanbul.

Simavi, Lütfi, (y.t.y.), " Damat Ferit'in Sevr Hazırlığı", **Yakın Tarihimiz**, 2/23.

Tarih IV, (1931), Devlet Matbaası, İstanbul.

21/04/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sevres-sevr-antlasmasi-10-agustos-1920/?pdf=3376> adresinden erişilmiştir